

Handläggare
Sandra Nilsson

TJÄNSTESKRIVELSE

Datum

Ärendebeteckning
VMN 2021/0028

Vatten- och miljönämnden

Naturmarkspolicy för Kalmar kommun

Förslag till beslut

Vatten- och miljönämnden beslutar att skicka Naturmarkspolicyn för Kalmar kommun på remiss till nämnder och bolag i Kalmar kommunkoncern samt nedanstående remissinstanser. Yttrande över remissen ska vara kommunledningskontoret tillhanda senast den 31 april 2022.

Bakgrund

Remissinstanser

- Länsstyrelsen i Kalmar
- Region Kalmar län
- Hushållningssällskapet
- Vattenråd i Kalmar kommun
- Naturskyddsföreningen Kalmar-kretsen
- Södra Skogsägarna
- LRF- kommungrupp
- Kalmar ornitologiska förening
- Smålands Flora
- SydOstEntomologerna
- Friluftsförbundet

Kalmar kommun har den 28 november 2019 ansökt om LONA-bidrag för att ta fram Naturmarkspolicy för Kalmar kommun. Bidrag har erhållits av Länsstyrelsen och en remissversion har nu tagits fram. Projektet syftar till att arbeta fram ett underlag av kommunal naturmark och på ett strategiskt vis arbeta för att förbättra dess naturvärde i enlighet med lokala och nationella miljömål. Policyn ska ange inriktningen av skötsel av kommunal mark för att uppnå kommunens uppsatta mål.

Sammanfattning av naturmarkspolicyn Kalmar kommun ska vara en lokal förebild för hur naturmarken sköts, där marken förvaltas på ett sätt som gynnar biologisk mångfald och rekreation.



Kommunens skogsinnehav är varierat med olika typer av skog. Skogarna är främst belägna i tätortsnära miljöer men förekommer även längre ifrån bebyggelsen. I Kalmar finns det en stor koncentration av ekskog och är ett av de viktigaste områdena i landet för arter knutna till gamla ekar. Utöver eklandskapet så förekommer det även äldre tallskogar, både centralt i Kalmar och ute i övriga landskapet. Kalmar är även rikt på enskilda värdefulla träd, så kallade särskilt skyddsvärda träd. Ofta är det grova träd, över en meter i diameter, men det förekommer även andra typer av träd såsom hålträd.

Odlingslandskapet i Sverige hyser ofta hög biologisk mångfald som ska bevaras och stärkas. Blomrika marker, naturbetesmarker samt områden som hyser ovanliga eller hotade arter ska prioriteras. Kulturmiljövärden, vilket innefattar såväl bebyggelsemiljöer som kulturlandskap, ska beakta och bevaras. Jordbruksmarkerna och dess värde för livsmedelsproduktion ska skyddas. Där det är möjligt ska tillgängligheten för rekreation utvecklas i lämpliga miljöer. Tydlig skyltning och information för att undvika konflikter mellan djurhållning, odling och friluftsliv uppmuntras.

Kommunen ska sköta sina naturmarker på ett hållbart och långsiktigt sätt. Det ska finnas tillräckligt med kunskap hos de som förvaltar den tätortsnära naturen och övrig naturmark för att bevara och stärka deras värden. Kommunikation mellan kommunens förvaltningar och externa parter t.ex. entreprenörer ska vara god och frågor angående skötsel ska lyftas så snart de uppkommer.

För att undvika att åtgärder som har utförts för att gynna och utveckla friluftsliv och naturvårdsåtgärder går förlorade så ska det finnas en långsiktig skötselplan och finansiering för skötsel. Det som har skapats, utvecklats eller återskapats ska skyddas på lång sikt, vilket ska beaktas vid planering av åtgärderna. Exempel på åtgärder är projekt kommunen har sökt och fått LONA-bidrag för (Lokal naturvårdssatsnings pengar från Naturvårdsverket), kompensationsåtgärder eller åtgärder som behöver utföras för artskyddsfrågor.

Sandra Nilsson
Kommunekolog

Bilaga
Naturmarkspolicy, Remissversion

Naturmarkspolicy Kalmar kommun

Remissversion daterad 2021-12-02

Remissversion



Sammanfattning

Kalmar kommun ska vara en lokal förebild för hur naturmarken sköts, där marken förvaltas på ett sätt som gynnar biologisk mångfald och rekreation.

Kommunens skogsinnehav är varierat med olika typer av skog. Skogarna är främst belägna i tätortsnära miljöer men förekommer även längre ifrån bebyggelsen. I Kalmar finns det en stor koncentration av ekskog och är ett av de viktigaste områdena i landet för arter knutna till gamla ekar. Utöver eklandskapet så förekommer det även äldre tallskogar, både centralt i Kalmar och ute i övriga landskapet. Kalmar är även rikt på enskilda värdefulla träd, så kallade särskilt skyddsvärda träd. Ofta är det grova träd, över en meter i diameter, men det förekommer även andra typer av träd såsom hålträd.

Odlingslandskapet i Sverige hyser ofta hög biologisk mångfald som ska bevaras och stärkas. Blomrika marker, naturbetesmarker samt områden som hyser ovanliga eller hotade arter ska prioriteras. Kulturmiljövärden, vilket innefattar såväl bebyggelsemiljöer som kulturlandskap, ska beakta och bevaras. Jordbruksmarkerna och dess värde för livsmedelsproduktion ska skyddas. Där det är möjligt ska tillgängligheten för rekreation utvecklas i lämpliga miljöer. Tydlig skyltning och information för att undvika konflikter mellan djurhållning, odling och friluftsliv uppmuntras.

Kommunen ska sköta sina naturmarker på ett hållbart och långsiktigt sätt. Det ska finnas tillräckligt med kunskap hos de som förvaltar den tätortsnära naturen och övrig naturmark för att bevara och stärka deras värden. Kommunikation mellan kommunens förvaltningar och externa parter t.ex. entreprenörer ska vara god och frågor angående skötsel ska lyftas så snart de uppkommer.

För att undvika att åtgärder som har utförts för att gynna och utveckla frilufts- och naturvårdsåtgärder går förlorade så ska det finnas en långsiktig skötselplan och finansiering för skötsel. Det som har skapats, utvecklats eller återskapats ska skyddas på lång sikt, vilket ska beaktas vid planering av åtgärderna. Exempel på åtgärder är projekt kommunen har sökt och fått LONA-bidrag för (Lokal naturvårdssatsnings pengar från Naturvårdsverket), kompensationsåtgärder eller åtgärder som behöver utföras för artskyddsfrågor.

Innehåll

Naturmarkspolicy Kalmar kommun.....	1
Sammanfattning.....	2
1. Strategier och policy.....	5
Bevara biologisk mångfald	5
Möjliggör rekreation och friluftsliv	6
Folkbildning och kommunikation om naturen	6
2. Bakgrund och syfte	7
Bakgrund.....	7
Syfte	7
Avgränsning.....	7
Uppföljning och uppdatering.....	7
3. Underlag och mål.....	8
Nationella mål	8
Agenda 2030	8
Miljökvalitetsmål	9
Kommunala mål och planer.....	10
Grönstrukturplan	10
Trädplan.....	10
Program för friluftsliv.....	10
Vägledande principer och dokument.....	12
Åtgärdsprogram för hotade arter.....	12
Rödlistade arter.....	12
Kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper	13
Grön infrastruktur.....	13
Ekosystemtjänster.....	14
Ekologisk kompensation.....	14
4. Naturmarkspolicy – Ställningstagande	15
Bevara biologisk mångfald	15
Möjliggöra rekreation och friluftsliv	16
Folkbildning och kommunikation om naturen	16
5. Naturmarkspolicy ägoslagsindelning.....	17
Skog och träd.....	17
Riktlinjer skog och träd	19
Jordbruksmark.....	22
Riktlinjer jordbruksmark	22
Värdefulla vatten.....	24
Riktlinjer värdefulla vatten.....	24

Skyddad natur.....	25
Riktlinjer skyddad natur	25
Sandiga marker.....	25
Riktlinjer sandiga marker.....	26
Gräsmatteängar.....	26
Riktlinjer gräsmatteängar.....	26
Natur i infrastruktur	26
Riktlinjer natur i infrastruktur.....	27
Åtgärdsprogram	27
Riktlinjer åtgärdsprogram.....	27
Kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper.....	27
Riktlinjer kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper	27
Rödlistade arter och fridlysta arter	27
Riktlinjer rödlistade arter och fridlysta arter.....	28
Jakt	28
Riktlinjer jakt.....	28
Ljusföroreningar	28
Riktlinjer ljusföroreningar	28
Invasiva främmande arter.....	28
Riktlinjer invasiva främmande arter.....	29
Park.....	29
Riktlinjer park	29

1. Strategier och policy

Kalmar kommun ska vara en lokal förebild för hur naturmarken sköts där marken förvaltas på ett sätt som gynnar biologisk mångfald och rekreation. För att nå detta finns det tre strategier:

- Bevara biologisk mångfald,
- Möjliggör rekreation och friluftsliv,
- Folkbildning och kommunikation om naturen.

Nedan följer de tre strategierna med en förenklad policy. Mer information och bakgrund till hur kommun ska jobba med strategierna och deras policy går att finna i övriga dokumentet. Både i del 4 och 5.

Bevara biologisk mångfald

- I områden med höga naturvärden ska den biologiska mångfalden prioriteras. Vissa av dessa områden finns utpekade i kommunens översiktsplan, i andra fall återfinns information om naturvärden hos olika källor som artportalen.
- Det ska finnas skötselplaner för all naturmark. Det gäller främst naturmark med högre naturvärde som kräver skötsel. Det regleras bland annat genom skogsbruksplanen och i Serviceförvaltningens skötselGIS.
- Särskilt skyddsvärda träd ska bevaras och antalet skyddsvärda träd ska öka i Kalmar kommun. Detta görs genom skötsel av befintliga träd och identifiering av områden med efterträdare. Efterträdare är yngre träd som sparas med syfte att bli gamla för att säkerställa att dessa miljöer finns i framtiden.
- Naturmarkspolicyn, grön infrastruktur, ekosystemtjänster och grönstrukturplanen ska ingå och beaktas i planeringsarbetet.
- Rekreation ska inte främjas i områden med känslig natur, om det kan innebära en negativ påverkan.
- Ingen kalavverkning, fragmentering, monokulturer, igenväxning och utdikning ska ske i kommunägd skog. Kalavverkning får enbart ske i undantagsfall och vid särskilda omständigheter.
- Kommunen ska jobba för högre naturvärden i all kommunal skog. Även i produktionsskog ska naturvärden finnas och premieras.
- Öka andelen lövinslag där det är möjligt. Gynna löv där det är lämpligt.
- Öka andelen död ved.
- Traditionella betesmarker ska betas.
- Premiera ekologisk odling på kommunal mark via avtal.
- Våtmarker som kan återskapas ska återskapas.
- Kommunen ska aktivt jobba med att gynna den biologiska mångfalden i vägkanter, gräsmattor och planteringar.
- Kommunens personal ska ha den naturvårdskompetens som behövs för arbetsuppgifterna. Gäller särskilt personal som arbetar med praktiska skötselåtgärder.

Möjliggör rekreation och friluftsliv

- Naturen ska vara tillgänglig för alla.
- I de områden där det kan finnas ett störningskänsligt djur- och växtliv ska friluftslivet planeras på så sätt att det leds bort från detta område.
- Skapa, bevara och utveckla tillgänglig tätortsnära natur så att det finns inom max 300 meters avstånd från bostäder, förskolor och skolor.

Folkbildning och kommunikation om naturen

- Alla rekreationsområden ska vara skyltade och lätta att hitta.
- Åtgärder som gynnar biologisk mångfald ska skyltas och informeras om i våra kanaler.
- Skolskogar ska finnas inom 1000 meters avstånd från skola och förskolor, men helst inom promenadavstånd.
- Undervisning ska kopplas till biologisk mångfald.
- Speciella skötselplaner ska finnas för kommunägda skolskogar.

2. Bakgrund och syfte

Bakgrund

Kalmar kommun har under 2020 fått beviljat LONA-bidrag (Lokal naturvårdssatsnings pengar från Naturvårdsverket) att ta fram en naturmarkspolicy för kommunägd mark. I dagsläget äger Kalmar kommun ca 1700 ha skogsmark och 700 ha jordbruksmark, främst i anslutning till kommunens tätorter. Dessa marker bidrar till ekosystemtjänster samt är ett viktigt verktyg till att nå de nationella miljö- och friluftsmålen. Centralt i stad och tätort ger dessa marker andrum för djur- och växtliv samtidigt som det bidrar till en förhöjd livskvalité för de människor som bor och rör sig här.

Syfte

Syftet med naturmarkspolicyn är att uttrycka de mål och riktlinjer som kommunen har med sina marker. Kalmar är idag en expansiv och attraktiv kommun som många vill bo och verka i samt besöka. Kommunens ambitioner är att fortsätta växa och utvecklas på ett hållbart sätt. Kommunen har idag över 70 000 invånare. Med dagens utveckling kan vi vara omkring 82 000 invånare 2035 och upp mot 95 000 invånare år 2050. Detta innebär att det är viktigt att naturmark bevaras för att skapa en god livsmiljö för invånarna och bibehålla den biologiska mångfalden. Policyn bestämmer inte var det finns möjlighet till exploatering, var vi behöver skapa spridningskorridorer för grön infrastruktur eller hur friluftslivet ska utvecklas. Policyn anger hur kommunen förhåller sig till natur- och friluftsvärden, hur dessa naturvärden ska skötas och utvecklas.

Avgränsning

Med naturmark avser främst skogs- och jordbruksmark som ägs och förvaltas av Kalmar kommun. Naturmarkspolicyn kan även komma att beröra övriga miljöer såsom parker, naturmark i infrastruktur som vägkanter och refuger, eller övriga grönytor vars skötsel är av betydelse för natur och friluftsliv.

Uppföljning och uppdatering

Samhällsbyggnadskontoret ska följa upp att punkterna i naturmarkspolicyn efterföljs. Naturmarkspolicyn ska aktualitetsprövas varje mandatperiod. Vatten- och miljönämnden beslutar om huruvida naturmarkspolicyn behöver revideras.

Naturmarkspolicyn ska följas upp regelbundet vilket kan regleras genom att bland annat sätta tidsintervaller på skötselplaner, handlingsplaner eller liknande.

Uppföljning kan göras genom:

- Dialogbaserad uppföljning
- De GIS-skikt som är kopplade till naturmarkspolicyn via skötsel ska uppdateras och revideras löpande, regelbundet eller vid behov. Exempel på skikt är skogsbruksplanen, serviceförvaltningens skötselskikt med t.ex. gräsmatteängar, skikt över kommunens betesmarker m.m.

3. Underlag och mål

Naturmarkspolicyn utgår från internationella, nationella, regionala och kommunala mål. Genom att följa naturmarkspolicyn och de riktlinjer som finns listade bidrar Kalmar kommun till att uppnå de mål som den utgår från.

Nationella mål

Agenda 2030

Agenda 2030 består av 17 globala hållbarhetsmål med syfte att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

Naturmarkspolicyn bidrar främst till att nå mål 15. Ekosystem och biologisk mångfald.



Miljö kvalitetsmål

Naturmarkspolicyn har sin utgångspunkt i Sveriges 16 miljö kvalitetsmål. Kommunerna har en viktig roll i arbetet med att uppfylla miljömålen lokalt. Hur kommunerna själv sköter sitt markinnehav kan och ska vara ett föredöme för kommunens invånare och visa vägen för ett hållbart samhälle.

Genom naturmarkspolicyn bidrar Kalmar kommun i arbetet med följande miljömål: 7. Ingen övergödning, 8. Levande sjöar och vattendrag, 11. Myllrande våtmarker, 12. Levande skogar, 13. Ett rikt odlingslandskap, 15. God bebyggd miljö, 16. Ett rikt djur och växtliv.

Till viss del berörs: 3. Bara naturlig försurning (påverkan genom skogsbruk), 9. Grundvatten av god kvalitet, 10. Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Vi i Sverige ska lösa våra miljöproblem nu och inte lämna över dem till kommande generationer. Det har riksdagen beslutat. Sveriges miljömål är riktmärken för detta miljöarbete. – Naturvårdsverket



Figur 1. Sveriges 16 miljö kvalitetsmål. Bild: Naturvårdsverket

Kommunala mål och planer

Grönstrukturplan

Kalmar kommuns grönstrukturplan antogs av kommunfullmäktige den 29 november 2010. Syftet med planen är att öka kunskap om och underlag för grönstrukturen i Kalmar stad, belysa park- och naturområdets värde och förutsättningar, utgöra ett verktyg för att tydliggöra och förbättra grönstrukturen, vara en vägledande tematisk plan i stadsutvecklingens planeringsskeden, utgöra ett planeringsunderlag inför markanvisning och vid markförsäljning, vara vägledande i stadsbyggandet samt att bidra till en gemensam plattform i det kommunala samarbetet. Grönstrukturplanen omfattar Kalmar stad och de planerade utbyggnadsområden samt närområdet.

Utöver dokumentet så finns det underlag i form av kartor och GIS-material som omfattar:

- Utveckling av särskilt värdefulla parker.
- Utveckling av särskilt värdefulla naturområden.
- Utveckling av särskilt värdefulla grönstråk.
- Särskilt värdefulla rekreationsområden och förslag till nya.
- Områden av betydelse för biologisk mångfald.
- Höga naturvärden.

Det finns önsknningar om att en ny grönplan tas fram som ett tematiskt tillägg till den nya översiktsplan som är under arbete (2021).

Trädplan

För att säkerställa att Kalmar tätort har en rik tillgång på träd av olika arter och ålder så togs trädplanen fram. Målet för planen som antogs av samhällsbyggnadsnämnden under 2018 är:

- Samla kunskap om träden i Kalmars stadsmiljö.
- Ta fram riktlinjer för planering och skötsel av träd.
- Identifiera områden där träd i dåligt skick behöver ersättas inom de närmaste åren.

Utöver planen så togs även en rutin fram för löpande registrering av nyplanterade och borttagna träd så att kommunens trädatabas uppdateras kontinuerligt.

Program för friluftsliv

Under 2020 antog kommunfullmäktige kommunens Program för friluftsliv i Kalmar kommun. Det omfattar mål, strategier och handlingsplan för att värna och utveckla friluftslivet med avseende på de nationella målen för friluftsliv. Definitioner och mer information återfinns i Program för friluftsliv i Kalmar kommun.

De nationella målen Tillgång till natur för friluftsliv och Attraktiv tätortsnära natur har bakats ihop till ett gemensamt kommunalt mål: Tillgång till attraktiv natur för friluftsliv.

Nationellt mål	Kommunalt mål
1. Tillgänglig natur för alla	I Kalmar kommun ska det finnas goda möjligheter att utöva friluftsliv för människor på lika villkor. Det ska vara lätt att hitta information och att nå områden för friluftsliv med något att erbjuda för alla, både i stad och på landsbygd. Mötesplatser ska skapas för olika intressen och med ökad integration som mål.
2. Starkt engagemang och samverkan	Föreningar, företag, privatpersoner och myndigheter ska samverka för att ge människor möjlighet att vistas i naturen och utöva friluftsliv.
3. Allemansrätten	Allemansrätten ska värnas och respekteras. Information om vad den innebär ska finnas lättillgänglig.
4. Tillgång till attraktiv natur för friluftsliv	Det ska finnas god tillgång till attraktiv natur för friluftsliv i hela kommunen.
5. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling	Lyft fram potentialen för friluftsliv i vårt natur- och kulturlandskap i samverkan med lokalt näringsliv, landsbygdsutvecklare och Destination Kalmar för att utveckla det som intressant regionalt besöksmål och möjlighet till landsbygdsutveckling.
6. Skyddade områden som resurs för friluftslivet	Naturreservat och andra skyddade natur- och kulturmiljöområden ska utgöra en viktig resurs för ett rikt och varierat friluftsliv i Kalmar.
7. Ett rikt friluftsliv i skolan	Friluftsliv ska vara en naturlig del av förskola, skola och fritidshemsverksamhet i kommunen. Varje förskola, skola och fritidshem ska ha tillgång till en ”skolskog” av god kvalitet inom gångavstånd.
8. Friluftsliv för god folkhälsa	Kommunen ska främja ett aktivt friluftsliv och bidra till ökad livskvalitet och god folkhälsa.
9. God kunskap om friluftslivet	Kalmar kommun ska ha hög kompetens kring frågor som rör friluftsliv och verka för att kunskap sprids till friluftslivets aktörer.

Kalmar kommuns vision för friluftslivet

Kalmar ska upplevas som en attraktiv friluftskommun med stort utbud och hög tillgänglighet för såväl invånare som besökare.

För varje mål har kommunen beslutat om strategier för att målet ska nås. Flera av strategierna samverkar med målen i Naturmarkspolicyn. Bland annat:

- Skapa, bevara och utveckla tillgänglig tätortsnära natur så att det finns inom max 300 meters avstånd från bostäder, förskolor och skolor.

- Utveckla samverkan med koppling mellan kulturmiljö, naturvård och friluftsliv.
- Underhålla och sköta kommunägd natur, skog- och jordbruksmark så att den erbjuder goda förutsättningar för rekreation och friluftsliv.
- Underhålla och sköta kommunägd natur, skog- och jordbruksmark så att den erbjuder goda förutsättningar för rekreation och friluftsliv.

Vägledande principer och dokument

Åtgärdsprogram för hotade arter

I Sverige är ca 2000 djur- och växtarter hotade. För att kunna rädda dessa arter och deras livsmiljöer har det tagits fram åtgärdsprogram (ÅGP) för några av arterna och habitaterna. I åtgärdsprogrammen återfinns kunskap om arter och deras livsmiljöer, hotbilder och möjliga åtgärder för att gynna arten. Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten använder åtgärdsprogrammen för att kunna samarbeta med länsstyrelsen och andra aktörer i olika projekt för att kunna rädda dessa arter och miljöer. Det finns ca 200 åtgärdsprogram i Sverige och det tas fram nya löpande. Inte alla ÅGP-arter är upptagna på rödlistan utan Sverige kan ha ett särskilt ansvar för dem.

I Kalmar kommun har vi ca 70 flera arter som omfattas av ÅGP. Av dessa är åtgärdsprogram under framtagande för fyra arter. Tillfälliga fågelarter som enbart rastar i kommunen är inte inkluderade. Arter som troligtvis inte finns kvar i kommunen är inte heller de inkluderade trots att de kan ha rapporterats på artportalen. Siffran kan variera och det är viktigt att kommunen håller sig uppdaterad på vilka arter som är aktuella för åtgärder.

Det finns åtgärdsprogram som är avslutade samt program som är under produktion.

Rödlistade arter

Under 2021 finns ca 700 rödlistade arter (2020 rödlista) i Kalmar kommun. Av dessa är 1 rödlistad RE, 6st CR, ca 60st EN, 180st VU, 450st NT.

Klassningen av arter baseras på risken att dö ut och är ett verktyg i att prioritera naturvårdsinsatser. Rödlistan uppdateras vart 5:e år.

De olika kategorierna för hotade arter är:

- **Nationellt utdöd** (RE, Regionally Extinct)
En art är nationellt utdöd när det är ställt utom rimligt tvivel att den sista individen som är potentiellt kapabel till reproduktion inom landet (regionen), har dött eller försvunnit från landet (regionen)
- **Akut hotad** (CR, Critically Endangered)
En art tillhör kategorin akut hotad när den löper en extremt stor risk att dö ut i vilt tillstånd
- **Starkt hotad** (EN, Endangered)
En art tillhör kategorin starkt hotad om den inte uppfyller något av kriterierna för akut hotad, men ändå löper mycket stor risk att dö ut i vilt tillstånd
- **Sårbar** (VU, Vulnerable)
En art tillhör kategorin sårbar om den löper stor risk att dö ut i vilt tillstånd
- **Nära hotad** (NT, Near Threatened)
En art tillhör kategorin missgynnad om den inte uppfyller något av kriterierna

för vare sig akut hotad, starkt hotad eller sårbar, men är nära att uppfylla kriterierna för någon av dessa kategorier.

- **Kunskapsbrist (DD, Data Deficient)**
Till denna kategori förs arter om vars utbredning och/eller populationsstatus det inte finns tillräckliga kunskaper för att göra vare sig en direkt eller indirekt bedömning av utdöenderisken. Enligt tillämpningsreglerna bör det dock finnas misstankar om att arten kan vara hotad eller till och med försvunnen

Kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper

En kommunal ansvarsart är en ovanlig eller hotad art som har sin tyngdpunkt i kommunen. Har kommunen utsett kommunala ansvarsarter finns det möjlighet att jobba med dessa i sitt naturvårdsarbete där det går att t.ex. utföra riktade åtgärder för att gynna dessa, antingen för att förbättra i den befintliga miljön de befinner sig i eller skapa fler/utöka habitaterna för arten.

Kommunala ansvarsnaturtyper är naturtyper som är ovanliga och har sin tyngdpunkt i kommunen. Att naturtyperna har sin tyngdpunkt i länet är även det en viktig aspekt ur grön infrastruktur och för att stärka landskapet. Kalmar kommun har ett unikt eklandskap och därmed även flera ovanliga arter, främst skalbaggar, som förekommer i dessa miljöer. I kommunen finns det även betade strandängar, äldre tallskogar, lövskogar och sandiga miljöer vilka alla är naturtyper som bör bevaras och ska skötas på ett korrekt sätt, dessa är dock inte utpekade som ansvarsnaturtyper.

Kalmar kommun har under 2021 inga antagna kommunala ansvarsarter eller ansvarsnaturtyper. Under 2019 fick samhällsbyggnadskontoret, av kommunfullmäktiges beslutad verksamhetsplan med budget, ett uppdrag med titeln ”Utveckla naturvårdsarbetet med syfte att förbättra förutsättningarna för rekreation, friluftsliv och biologisk mångfald på kommunal mark”. I rapporten redovisas ekmiljöer, sandiga områden, strandängar, vattendrag och våtmarker som naturtyper med särskild betydelse för Kalmar kommun. Även invasiva arter finns nämnda i samma rapport samt natur för rekreation. Listan över naturtyper är korrekt men ej komplett då det finns övriga naturtyper som grunda vegetationsrika havsbottnar med mera vilka bör beaktas vid planering.

Grön infrastruktur

Att arbeta med grön infrastruktur innebär att det skapas samband mellan livsmiljöer, både i och utanför städer samt tätorter. I Kalmar stad finns värdefulla ekmiljöer och tallskogar där flera ovanliga arter har sin hemvist. Det är lätt att fokusera på områden där det idag finns höga naturvärden, men det är även viktigt att skapa miljöer som kan ersätta dem i framtiden. Exempel på detta är yngre ekskogar som kan utveckla högre värden på sikt.

På uppdrag av regeringen ansvarar de olika länsstyrelserna för att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur, för respektive län. Länsstyrelsen i Kalmar län är under 2021 i processen att revidera sitt första förslag och det finns ingen tid satt för när det ska vara färdigt.

Grön infrastruktur är ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samballet viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. – Naturvårdsverket

Ekosystemtjänster

Definitionen av ekosystemtjänster är ”Ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande”. Dessa tjänster är något vi får av naturen och kan delas in i fyra kategorier: försörjande, reglerande, kulturella och stödjande.

Kategori av ekosystemtjänst	Exempel
Försörjande	Mat, medicin, bränsle, dricksvatten
Reglerande	Luft- och vattenrening, pollinering, vattenreglering, skugga
Kulturella	Friluftsliv, hälsa, pedagogik
Stödjande	Fotosyntes, näringsrik jord, vattnets kretslopp

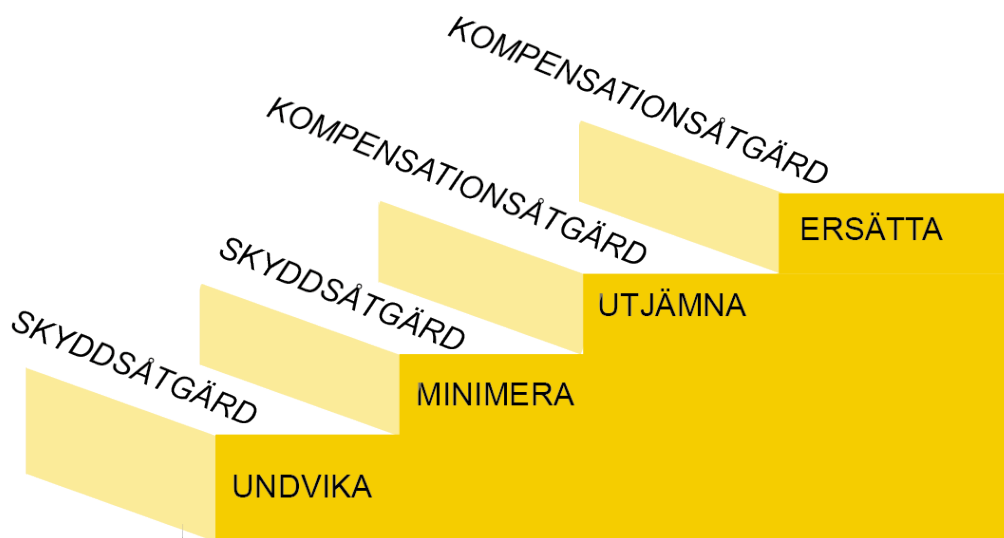
Ekosystemtjänster går ofta hand i hand med grön infrastruktur samt hjälper oss i arbetet med miljömålen. Detta eftersom ett större nätverk med gröna samband av natur stärker funktionerna. Ett träd bidrar inte med enbart en typ av ekosystemtjänster utan flera. Som exempel kan en björk bidra med sav (försörjande), minskad risk för översvämning samt bidra till grundvattenbildning genom att ta upp vatten med rötter samt hindra att vattnet faller direkt på marken d.v.s. mindre avrinning (reglerande tjänster), hälsa och välmående då en utslagen björk förnimmer om sommaren (kulturella tjänster), samt att löven fälls och bryts ner till näringsrik jord (stödjande). Utöver detta är björk även hem åt flera olika arter och bidrar till arbetet med miljömålen t.ex. levande skogar samt ett rikt växt- och djurliv. När ett ekosystem bidrar med flera tjänster kallas det mångfunktionalitet.

Ibland behövs det göras avvägningar mellan ekosystem och dess tjänster. En åker som bidrar med livsmedelsproduktion kan behöva försvagas då en våtmark kommer byggas på en del av åkermarken, vilken fångar upp vatten och näringsämnen samt kan bidra med kulturella tjänster som fågelskådning. Vid exploatering i stadsmiljöer kan placering av bostäder påverka ekosystemtjänster och där kan de behöva vägas mot varandra. Som exempel kan en gräsyta vara bättre att exploatera än en trädunge med äldre träd. Vid avvägning är det viktigt att alternativen tänks igenom noga och vad förutsättningarna är på just den platsen.

Kalmar kommun är under 2021 i processen att ta fram en ekosystemtjänstanalys för kommunen.

Ekologisk kompensation

Kommunen ska följa skadelindringshierarkin för att undvika eller minimera negativ påverkan på naturmiljön. Naturvärden som utvecklas långsamt är svåra att kompensera. Exempelvis kan nedtagning av en gammal ek inte kompenseras av plantering av nya träd eftersom det kan ta flera hundra år innan de har utvecklat samma typ av värden. I de fallen är det viktigt att negativ påverkan undviks helt och hållet genom skyddsåtgärder. Det är viktigt att skyddsåtgärderna eller kompensationsåtgärderna skyddas för framtida negativ påverkan.



Figur 2. Skadelindringshierarkin. 1. Undvik negativ påverkan, 2. Minimera negativ påverkan, 3. Utjämna negativ påverkan genom kompensationsåtgärder i närområdet, 4. Kompensera för den negativa påverkan genom att utföra åtgärder på en annan plats. Bild: Boverket

4. Naturmarkspolicy – Ställningstagande

Bevara biologisk mångfald

Kommunens naturmark ska skötas på ett sådant sätt att naturvärden bevaras eller utvecklas. Det ska finnas en långsiktighet i skötselmetoderna vilket innebär att t.ex. yngre ekskogar och träd ska bevaras, särskilt om det är i anslutning till skogar med gamla ekar. Det kan även innebära att betesmarker eller slättermarker fortsätter hävdas och skötas. För att säkra att naturmarken sköts på ett sätt som gynnar och bevarar biologisk mångfald så ska det finnas skötselplaner för områden. Omfattningen avgörs i varje enskilt fall. Skötselplaner ska följas upp löpande, gärna dialogbaserat.

Viktiga underlag som kommunen har att förhålla sig till för att bevara och gynna biologisk mångfald är bland annat grön infrastruktur i Kalmar län, ekosystemtjänstanalys och grönpän. De ska ha en tydlig roll i planeringsarbetet och beaktas under arbetets gång.

Vid planeringsarbetet i kommunen ska man följa skadelindringshierarkin, vilket innebär att man först undviker att skada natur med högre naturvärden. Även marker som har förutsättningar att utveckla höga naturvärden, så kallade utvecklingsmarker, bör undantas från exploatering. I de fallen där kommunen väljer att exploatera dessa marker ska de kompenseras med t.ex. inköp av mark i närområdet med samma värden. Det kan vara svårt att bedöma vilka värden som finns där idag eller som ska finnas i framtiden därför är det bättre att undvika exploatering från första början. Det är i vissa fall inte ens möjligt att kompensera för det ingrepp som utförs t.ex. så går det inte ersätta äldre träd med unga träd och detta bör undvikas.

Möjliggöra rekreation och friluftsliv

Att vistas i naturen är viktigt för hälsa, välbefinnande och naturförståelse. Naturen ska vara tillgänglig för alla. Information om kommunens friluftsområden och natur ska finnas lättillgängligt för de som eftersöker detta.

Friluftsliv och biologisk mångfald går ofta hand i hand. Friluftslivet ska utvecklas, dock ej på bekostnad av höga naturvärden. Rekreation ska undvikas i områden med känslig natur. Det innebär att anläggningar för friluftsliv och rekreation ska lokaliseras till mindre störningskänsliga områden. Exempel är att dra stigar som leder bort eller ifrån störningskänslig natur, eller att området görs mer svårtillgängligt. I skogsmiljöer kan det innebära att död ved får ligga eller att låta buskskiktet växa upp.

Det ska finnas park och/eller naturmark inom 300 meters avstånd från bostäder, förskolor och skolor.

Folkbildning och kommunikation om naturen

Kommunen ska aktivt informera om de speciella värden som finns i olika naturtyper. Detta kan exempelvis göras genom skyltning, information på kommunens hemsida och genom guidning. Vid större åtgärder i naturmiljön ska allmänheten och särskilt berörda informeras på det sätt som bedöms vara mest lämpligt. Ofta är skyltning på plats i kombination med information på kommunens hemsida tillräckligt, men i vissa fall kan även särskilda samrådsmöten behövas.

I kommunen finns många värdefulla träd och skogar i eller i anslutning till tätorterna. I dessa miljöer kommer det behöva röjas och träd kommer behöva friställas med jämna mellanrum, särskilt om det gäller ek. Åtgärder ska kommuniceras med allmänheten via hemsidan och genom skyltning på plats. Åtgärder ska beskrivas och säkerhetsföreskrifter ska finnas. I skogarna är det även viktigt med död ved och andra strukturer som snåriga brynmiljöer. Det är viktigt att dessa strukturer beskrivs och varför de är viktiga på t.ex. hemsidan. Det kan även vara aktuellt att sätta upp skyltar vilket är särskilt viktigt centralt i tätorter när gräsytor lämnas för att växa upp och blomma, för att gynna pollinerare. Detta för att visa att ytorna har ett syfte där det finns tanke och mening bakom åtgärden.

Det ska finnas skolskogar inom 1000 meter avstånd till skolor och förskolor, det är att föredra om de är inom promenadavstånd. Skolskogar ska kunna användas till undervisning och lek. Undervisningen ska gärna koppla till biologisk mångfald och nyttan av naturmark inom t.ex. ekosystemtjänster. Skogarna ska skötas på ett sådant sätt att de upplevs som säkra för besök och lek men även för att gynna de arter som bor här.

För ytterligare beskrivning av aktiviteter och strategier för att nå det nationella målet ”Mål 7. Ett rikt friluftsliv i skolan” se ”Program för friluftsliv” samt handlingsplan eller annat gällande dokument.

5. Naturmarkspolicy ägoslagsindelning

Nedan följer naturmarkspolicyn som ger bakgrund och mål i första stycket, sedan kommer riktlinjer för att uppnå målen.

Skog och träd

Skogsmark

Kalmar kommuns skogsinnehav är utspritt i landskapet men främst i eller i anslutning till tätorter. Det är ett varierande innehav med naturskog och planterad skog där det bedrivs skogsbruk.

Hur skogen sköts anpassas efter dess tänkta funktion. Ofta sammanfaller funktionen för naturvård och rekreation men det kan finnas områden där konflikter uppstår. För att enskilda träd av ek ska må bra och bli gamla behöver ekskogarna vara öppna och med luckor mellan träden, vilket även gynnar friluftslivet. Konflikter som dock kan uppstå är död ved som är en viktig komponent i dessa ekskogar och kan uppfattas som fult men även gör det lite mer svåråtkomligt eller mindre lämpligt att färdas i vissa delar av skogarna. Därför är det viktigt att ha tydliga mål eller visioner för hur skogen ska skötas där avsikten är att gynna natur och rekreation. Kommunen äger även produktionsskog med syfte att producera virke. Detta sammanfaller sällan med funktionen för naturvård och rekreation då målet ofta är att slutavverka vilket innebär att skogen försvinner. Eventuell markberedning och återplantering gör att skogen blir svårtillgänglig i flera år framöver efter avverkning.

De stora hoten mot skogarna och dess invånare är kalavverkning, fragmentering, monokulturer, igenväxning, sjukdomar, skadedjursangrepp och utdikning. Med fragmentering är en uppsplittring av en biotop eller ett större område, där är det viktigt att lyfta blicken och se utanför kommunens egna skogsinnehav för att se vad som händer i landskapet. Igenväxning gäller främst ekskogar och andra skogstyper med arter som föredrar öppna miljöer med hög solinstrålning och varma gläntor.

Kommunen har ett ansvar att bevara och förvalta de värden som finns i skogarna idag, både natur- och rekreationsvärden. Utöver detta har kommunen ett ansvar att se framåt och jobba med att utveckla högre värden där det i dagsläget finns låga eller inga värden.

Skog och sjukdomar

Almsjukan och askskottssjukan har slagit hårt på bestånden i Kalmar kommun. I Stadsparken och i andra centrala delar vaccineras några utvalda almar för almsjukan i ett försök att bevara träden.

Skog och skadedjur

Granbarkborren är en skalbagge som har skapat bekymmer inom skogsindustrin. Skalbaggen är inhemsk men fick ett uppsving efter stormar och långa perioder av torka. Det finns olika råd och syn på hur detta ska hanteras vilket även beror på målet med skogen huruvida det är för produktion och vinst eller för naturändamål. Råd och rekommendationer angående granbarkborre behöver vara uppdaterad och följer senaste informationen från myndigheter som Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket och länsstyrelsen. På grund av klimatförändringar med risk för långa perioder av torka och regn så finns risken för ökade populationer av arter som kan orsaka ekonomisk skada på skogen och naturvärden. Därmed är det viktigt att kommunen jobba proaktivt i sitt skogsbruk och följa aktuella råd för att undvika skador i framtiden.

Träd

Centralt i Kalmar stad och utspritt i kommunen står träd som inte tillhör skog utan snarare står i dungar eller solitärt. Det kan vara alléer, gamla vårdträd, naturminnen eller rester av skog som har blivit kvar efter att en yta har exploaterats. Det finns flera lagstiftningar som berör träd, bland annat generellt biotopskydd, skyddsbestämmelser i detaljplan, naturminnen och träd med fridlysta arter. Även särskilt skyddsvärda träd ska tas hänsyn till, om de riskeras att skadas eller påverkas negativt av åtgärder. Innan åtgärder påbörjas ska ett samråd ha utförts med länsstyrelsen. Exempel på åtgärder som kan kräva anmälan för samråd är avverkning, toppkapning, kraftig beskärning och grävarbeten som påverkar trädets rotsystem. Med särskilt skyddsvärda träd avses:

- Jätteträd; träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd
- Mycket gamla träd; Gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år
- Grova hålträd; träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad hålighet i huvudstam.

Utöver de särskilt skyddsvärda träden har Länsstyrelsen i Kalmar län även tagit fram en lista på träd som de anser är skyddsvärda:

- Stamdiameter i brösthöjd på minst 80 cm
- Hamlade träd
- Hålträd med en stamdiameter i brösthöjd på minst 30 cm
- Träd i en trakt med mycket andra värdefulla träd
- Biologiskt värdefulla träd med känd förekomst av rödlistad art
- Äldre senvuxna träd som med hög ålder, ofta med stora partier död ved och grova knotiga grenar i kronan och/eller mycket mossor och lavar
- Kulturhistoriskt intressanta träd, t.ex. vårdträd, vägmärken och sjömärken.

För mer information om träd, riktlinjer och strategier se kommunens trädplan (2018).

Stadsnära trädremсор

Skog och träd bidrar med ekosystemtjänster som att t.ex. rena luft, skugga, suga upp vatten och/eller hindra vattnet från att nå marken direkt. Träden kan också bidra till att vara långsträckta spridningskorridorer för vissa arter eller vara livsmiljöer. På grund av detta är det viktigt att spara trädremсор i bebyggelsen. Beroende på vilka arter som förekommer i trädremсор så kan det kräva mer eller mindre omfattande skötsel.

Om trädremсорna riskerar att påverkas vid byggnation är det viktigt att först ta reda på om träden omfattas av det generella biotopskyddet allé, eller något annat skydd. Om de gör det så ska dispens sökas hos länsstyrelsen innan arbetet påbörjas.

Skolskog

I kommunens program för Friluftsliv antaget 2020 av kommunalfullmäktige finns 9 mål och strategier för friluftsliv. Det nationella målet ”Mål 7. Ett riktigt friluftsliv i skolan” har formulerats: Friluftsliv bör vara en naturlig del av förskola, skola och fritidshemsverksamhet i kommunen.

Död ved

Död ved är en källa till liv. Det kan uppfattas som skräpigt och ostädad men är en viktig struktur för en mängd av organismer. Helst ska död ved lämnas så orörd som möjligt, vilket inte alltid går.

Våtmarker i skog

I skogsmark kan man hitta olika typer av våtmarker. De kan vara mer eller mindre trädbevuxna, bestå av torv och vitmossa eller bara gräs. Historiskt sett har dessa marker ofta dikats ur för att få bättre tillväxt på sin skog, eller för att odla upp marken.

Riktlinjer skog och träd

Miljöcertifiering

Kommunens skogsbruk ingår i Södra Skogs gruppcertifikat för både FSC® och PEFC™ (logolicenser FSC-C014930 och PEFC/05-22-11). Det ska finnas en skogsbruksplan som redovisar mål och åtgärdsförslag för varje skogsbestånd.

Skogsbruksplan

Skog med höga naturvärden t.ex. nyckelbiotop eller objekt med naturvärden ska vara NO/NS. Områden med höga rekreativvärden men inte höga naturvärden ska vara ett kombinerat mål (K). Skogsbruksplanen uppdateras kontinuerligt när kommunen köper eller säljer mark och när åtgärder utförs. En ny plan görs vart tionde år.

Skogsmark

Kommunens skogsinnehav innehåller varierande skogar med varierande skötselkrav. Målet med kommunens skogsinnehav är att sköta skogen på ett hållbart och ansvarsfullt sätt.

- En skogsbruksplan ska finnas för hela kommunens skogsinnehav. Varje avdelning ska ha ett tydligt mål och åtgärder ska finnas beskrivna.
- Skog med höga naturvärden (motsvarar ungefär objekt med naturvärde, nyckelbiotop) ska undantas traditionellt skogsbruk.
- Vid misstanke om höga naturvärden ska en fältinventering utföras.
- Skogar med höga naturvärden eller skogar som ska utveckla högre naturvärden (d.v.s. ska aldrig kalavverkas) ska skötas på ett sådant sätt att naturvärden bibehålls eller utvecklas. Det kan inkludera plockhuggning, veteranisering eller avverkning av oönskat trädslag. Detta ska beskrivas i skötselplan och följas upp.
- Alla skogliga åtgärder ska följas upp efter att dessa har utförts. Det inkluderar bland annat röjning, gallring, plockhuggning och slutavverkning. Planterade hyggen ska följas upp för att se önskad utveckling.
- Öka andelen lövinslag där det är möjligt. Gynna löv där det är lämpligt.
- Kalavverkning ska undvikas och enbart utföras vid särskilda omständigheter då det inte finns något annat alternativ
- Säkerhet ska prioriteras i bebyggd miljö och där folk rör sig mer frekvent. Det innebär att träd som utgör en säkerhetsrisk behöver ses över och åtgärdas innan en olycka sker.
- Vid skogsbruksåtgärder ska näringsläckage och slamtransport undvikas till sjöar och vattendrag. Detta innebär bland annat att en orörd funktionell kantzon eller skyddszon lämnas mot sjöar och vattendrag, undvik markskador i och i anslutning till blöta miljöer, och ingen körning ca 10 m från vatten. Det gäller även i anslutning till **Våtmarker i skog**.

Skyddsvärda träd

Områden med särskilt skyddsvärda träd eller enstaka träd ska vara kända av kommunen. Skötseln ska anpassa träden för att utveckla eller bevara naturvärdet. I anslutning till träden ska efterträdare säkerställas för att det ska finnas en kontinuitet av träd i området. Efterträdare är unga träd av ett visst trädslag som man sparar för att i största möjliga mån undvika åldersglapp mellan gamla och nya träd. Efterträdarna ska skötas på samma sätt som särskilt skyddsvärda träd.

- Friställ träd. Åtgärder ska vara anpassad efter graden av igenväxning. Detta kan innebära att i vissa fall måste skötseln vara försiktig och ta bort omgivande vegetation i omgångar
- Inga träd ska tillåtas växa upp i kronan. Hassel, hagtorn och andra buskar är okej men ska ses över för att inte skugga stammen helt
- Döda träd ska stå kvar där det anses möjligt. I de fallen där de utgör en risk för allmänheten så ska kommunen ha ett 12:6-samråd med länsstyrelsen (gäller särskilt skyddsvärda träd). För ytterligare rekommendationer angående död ved se avsnittet **Död ved**
- Åtgärder som riskerar att påverka ett särskilt skyddsvärt träd ska samrådats i ett 12:6-samråd med länsstyrelsen. Det gäller samtliga åtgärder som exempelvis kapa grenar till att köra med tunga fordon inom en yta av 15 x stamdiameter av trädet. Finns det osäkerhet kring vad som gäller ska detta diskuteras med sakkunnig på kommunen eller länsstyrelsen
- Öka andelen skyddsvärda träd på sikt genom att säkerställa efterträdare på lämpliga ställen

Stadsnära trädremsor

Det är viktigt att tänka på att om en skog avverkas för att bygga och det sparas en remsa med träd så är det inte säkert att träden kommer klara sig. Har träden vuxit upp i en skog så är de anpassade efter detta och har t.ex. utvecklat ett rotsystem som inte förankrat trädet i marken när skyddet från de andra träden försvinner. Det innebär att det finns risk att träden blåser omkull.

- För remsor med träd som anses värdefulla se stycket med ”värdefulla träd”
- Död ved ska sparas i största möjliga mån.
- Vid avverkningsåtgärder eller liknande ska det finnas en målbild med vilka träd som ska sparas med avseende på grön infrastruktur och omgivande natur.
- Bärande träd och buskar är positivt för den biologiska mångfalden och bör sparas i största möjliga mån. Även sälg och tidigblommande arter.

Skolskog

- Varje förskola, skola och fritidshem ska ha tillgång till en ”skolskog” av god kvalitet inom 1000 meter men helst inom gångavstånd. Det är viktigt att beakta de olika värdena och att det finns flera intressen som behöver samsas.
- En särskild skötselplan eller riktlinjer bör finnas för varje skolskog för att gynna biologisk mångfald men även säkerhet och tillgängligheten

Död ved

Följande åtgärder ska övervägas när träd dör:

- Lämna död ved på plats utan att göra något. Det avser all död ved som t.ex. torrakor, högstubbar, lågor och vindfällan

- Död ved som utgör en säkerhetsrisk eller hindrar framkomlighet flyttas inom området. Undvik att kapa stockar i största möjliga mån. Genom att bibehålla så intakta stockar som möjligt så blir det mer variation i substratet och gynnar olika arter
- När ved inte kan lämnas kvar (exempelvis i parker och intill vägar) flyttas den till faunadepåer i lämpliga naturområden.
- Variation förnöjer. Många arter trivs i solbelyst död ved men det får gärna variera där veden kan luta, ha mer eller mindre markkontakt, ligga fuktigt och/eller torrt, i svämzoner där veden blir blöt under vissa delar av året. Ju mer variation desto bättre
- Anpassa platsen för faunadepå efter trädslag. Det är inte lämpligt att lägga ut stockar från träd som har dött av sjukdomar i ett område med samma trädslag. Annars ska död ved från ett trädslag lämnas i ett område med samma arter för att gynna arter knutna till detta
- Vid avverkning eller andra åtgärder ska grenar, toppar och ris (grot) som kommer användas till biobränsle ska avlägsnas snarast. Detta är särskilt viktigt vid lövträdsmaterial då det finns risker att skapa så kallade faunafällor. Löv-grot ska flisas senast april och inte lämnas över sommaren. Då finns det möjlighet att t.ex. insekter har förökat sig i högarna, vilket kan innebära att vid flisning förstörs ägg och larver.

Våtmarker i skog

Våtmarker har minskat kraftigt under de senaste decennierna och fortsätter att minska.

- Vid skogsbruk ska stor försiktighet tas i anslutning till våtmarker. Körskador kan avvattna våtmarker och leda om vattnet. I torvrika miljöer kan ett dike eller körskador påverka miljön 50–100 m ifrån där skador har uppstått.
- Kanteffekter och påverkan på luftfuktigheten är påtagligt i skogsbruk. Mossor vid vattendrag kan påverkas upp till 50 – 100 m ifrån avverkning och därför bör det lämnas en väl tilltagen skyddszon (funktionell kantzon) mot vattendrag och våtmarker för att lindra den negativa effekten på djur- och växtliv. Skyddszonen minskar även näringsläckaget och slamtransport från skogsbruket.

Jordbruksmark

Kalmar kommun äger betydande arealer jordbruksmark. Det innefattar främst åkermark men även en del betesmark. I naturmarkspolicyn avser termen ”jordbruksmark” åkermark, betesmark och ängsmark.

Åkermarken brukas för produktion, både till människor och djur. De är sällan ett besöksmål för friluftsliv men kan hysa naturvärden och även rekreativvärden. I kanterna av åkrarna går det hitta ovanliga åkerogräs, över grödorna går det att se fåglarna flyga. Blomrika kantzoner kan hysa ovanliga insekter, stenmurar kan vara fristad åt kräldjur. Så även om det inte är tillåtet att beträda åkermarkerna så finns det mycket att se för den som letar.

Flera av betesmarkerna har höga naturvärden då det är trädklädda betesmarker med gamla träd eller artrika strandängar. Dessa gamla träd hyser en mängd med ovanliga insekter och är ett viktigt inslag i landskapet. Betesmarkerna är ofta välbetade och lättillgängliga för allmänheten. I Kalmar stad går det att besöka och promenera i dessa miljöer vid bland annat Skälby och Stensö.

Riktlinjer jordbruksmark

Åkermark

- Åkermarkerna ska skötas på ett sådant sätt att berörda vattenmiljöer har möjlighet att uppnå god ekologisk- och kemisk status där det är relevant.
- Det ska finnas skydds-zoner mot vattendrag. Skydds-zonerna ska anpassas efter markförhållanden men bör vara minst 6 m breda
- Ytterligare åtgärder kan vara blomrika remsor i kanterna av åkrarna. Dessa remsor ska ej besprutas och ska slås i slutet av juli-början av augusti för att sedan samlas upp inom ca en vecka.
- Ekologisk odling ska uppmuntras på kommunens jordbruksmark.

Betesmark

Betesmarker med naturvärden ska hävdas årligen med möjlighet till korta uppehåll. Arealen naturbetesmark bör bibehållas och helst öka, i den mån det är möjligt att hitta lämpliga arrendatorer. Avtal ska skrivas med arrendatorer som ska sträva efter att innehålla riktlinjer för bete.

Betesmarker ska

- Beskrivas med avseende på naturvärden och strukturer. En enkel skötselplan och/eller målformulering ska finnas för betesmarkerna.
- Inte ha för högt betestryck d.v.s. det ska vara ett lämpligt antal djur för att inte överbelasta marken och påverka naturvärden negativt.
- Sträva efter att ha naturbetesmarks-karaktär utan gödselpåverkan samt med rik blomning.
- Inte gödslas.
- Röjas och betesputsas vid behov. Markerna kan behöva mockas för att undvika högt parasittryck och för att minska näringstillförseln.
- Innehålla brynmiljöer om det finns förutsättningar för detta. Buskar och sly ska inte tillåtas ta över en för stor del av betesmarken men får gärna finnas.
- Utvärderas och följas upp med avseende på naturvärde och skötsel. Naturvärdet kan följas upp via inventering av arter och strukturer, skötsel följs upp via besök

för att t.ex. utvärdera betestryck och igenväxning. Uppföljningen utförs lämpligen av kommunekolog eller naturvårdskonsulter.

I Kalmar kommuns Handlingsplan för god vattenstatus 2021-2027 (beslutad av Kommunalfullmäktige 31 maj 2021) finns mer information angående ytterligare åtgärder för att minska läckaget från jord- och skogsbruk.

Ängsmark

Traditionellt ängsbruk innebär att markerna slås en gång per år och att avslaget material samlas upp inom ca en vecka från slåttertillfället. Traditionella ängsmarker finns knappt kvar i Sverige men metoden att bruka dessa marker är användbar för att öka biologisk mångfald i gräsmarker.

- Om det finns förutsättningar för traditionellt ängsbruk ska detta bedrivas
- Om markerna är möjliga att restaurera ska detta ske
- Ängsmarkerna ska ej besprutas eller gödslas
- Tidpunkter och intensitet för slåtter kan variera beroende på vilken status marken är i såsom näringsstatus och artsammansättning
- Efterbete bör ske på de marker där det är lämpligt. Vissa år kan sent betespåsläpp ersätta slåtter
- Markerna ska beskrivas med avseende på naturvärden och strukturer. En enkel skötselplan och/eller målformulering ska finnas för ängsmarkerna
- Markerna ska utvärderas och följas upp med avseende på naturvärde och skötsel. Naturvärdet kan följas upp via inventering av arter och strukturer, skötsel följs upp via besök för att t.ex. utvärdera slåtterintensitet och igenväxning Uppföljningen utförs lämpligen av kommunekolog eller konsulter.

Värdefulla vatten

I begreppet värdefulla vatten ingår sumpskogar, vattendrag, stränder, vassbälten, sjöar och våtmarker. Marina miljöer ingår inte. Kommunen har tagit fram en handlingsplan för god vattenstatus där åtgärderna utförs i limniska miljöer och på land, vilka kommer påverka de marina miljöerna positivt.

Våtmarker och sumpskogar

Med våtmarker avses ytor som har mer eller mindre naturliga processer och strukturer. Detta kan exempelvis vara torvbildning, flacka kanter eller översvänningsytor. Våtmarkerna kan vara återskapade och restaurerade. Bevattningsdammar och dagvattendammar kan ibland benämnas som våtmarker, vilket dock inte ingår i naturmarkspolicyn då de saknar naturlighet. De kan fortfarande innehålla naturvärden men de är en teknisk lösning som kräver specifik skötsel.

Sumpskogar är skog på blöt eller fuktig mark. De kan vara mycket varierande med olika trädslag och bottenskikt. Desto mindre påverkan från jord- och skogsbruk desto högre naturvärden innehar de oftast.

Riktlinjer värdefulla vatten

God vattenstatus

En handlingsplan för God vattenstatus i Kalmar kommun antogs av Kommunalfullmäktige under 2021. Planen gäller till 2027 och kommer uppdateras 2023.

- Dikade våtmarker och sumpskogar ska identifieras och utvärderas med mål att restaureras. Detta görs bland annat genom att lägga igen diken och i mer öppna miljöer kan det behöva ryckas trädplantor eller fälla träd.
- Ingen nydikning ska ske i kommunen utom vid särskilda fall. Att behålla vattnet på land en längre tid ökar grundvattenbildningen
- Våtmarker som kan återskapas ska kartläggas. Återskapandet bör utföras på lämpliga platser som grundar sig på en analys. Bra platser är t.ex. områden där det tidigare varit fuktigt eller blött, gärna där kommunen med relativt enkla medel kan återställa marken. Att anlägga nya våtmarker är oftast positivt, gärna i anslutning till befintliga vattendrag eller diken för att även där förhindra att vattnet rinner ut för snabbt
- Befintliga diken bör ses över och antingen läggas igen eller undvika att rensa om möjligt. I vissa typer av miljöer är det inte möjligt att låta diken växa igen, t.ex. vid jordbruksmark. Att konvertera vanliga diken till tvåstegsdiken gör att ytan ökar vilket minskar vattnets hastighet och reningen ökar
- God vattenstatus ska eftersträvas i alla vatten och statusen ska ej bli sämre.
- Återmeandering och restaurering av rätade eller rensade vattendrag bör eftersträvas. Även åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden i vattendrag är positivt vilket oftast innebär att skapa varierande flödes hastigheter, strukturer och ljusförhållande. Att lägga i sten, grus och död ved i vattnet är enkelt sätt att ändra strukturen i vattendraget. Lövträd bör gynnas i kanterna men öppna, solbelysta miljöer ska finnas
- Sumpskogar ska lämnas opåverkade från jord- och skogsbruksåtgärder. Det innebär även åtgärder utanför skogen. Ingen kalavverkning i eller intill sumpskogen, inga körskador i eller intill skogen. Viss försiktig skötsel kan vara nödvändigt i de fall då oönskade trädslag kan förekomma i sumpskogarna t.ex. gran i lövsumpskog

- Funktionella kantzoner mot vattenmiljöer ska eftersträvas, både i jordbruksmark och skogsmark. Stor naturvårdshänsyn ska visas för att undvika skador på befintliga vattensystem, se stycken om **Skogs- och Jordbruksmark**
- Vassklippning ska ske på lämpliga ställen. Detta ska planeras noga för att både gynna biologisk mångfald och friluftslivet.

Skyddad natur

Naturen kan skyddas med flera olika juridiska skyddsformer. I kommunen förekommer naturreservat, naturminnen, särskilt skyddsvärda träd, Natura 2000-områden, riksintressen, biotopskydd och generellt biotopskydd. Råder det tveksamheter för huruvida ett skyddat område påverkas eller ett skyddat objekt så ska kommunen följa försiktighetsprincipen. Hur försiktighetsprincipen är formulerad i svensk lag hittas i miljöbalken kap 2, § 2-3.

Arter och naturmiljöer kan vara skyddade. I Sverige finns 585 fridlysta arter vilka omfattas av olika regler. Information om vilka arter som är fridlysta och regelverket kring dessa hittas i artskyddsförordningen. Naturmiljöer skyddas enligt miljöbalken där områden med höga naturvärden eller ovanliga miljöer premieras. Vid höga naturvärden ska ett samråd utföras enligt miljöbalken kap. 12 § 6, om åtgärder riskerar att påverka naturmiljön. Detta gäller även särskilt skyddsvärda träd (se avsnittet om skog och träd).

Kalmar kommun har områden med höga naturvärden som bör skyddas. Kunskapen kring skyddade miljöer och regler kring dessa är viktiga. Det är särskilt viktigt i planeringsskedet av projekt då dispens kan behöva sökas eller att särskilda åtgärder behöver vidtas. Detta är inte enbart begränsat till utpekade områden som hittas i handläggarkartan utan kan gälla arter, enskilda träd eller områden med höga naturvärden.

Riktlinjer skyddad natur

- Inga åtgärder ska utföras, planeras eller godkännas om det finns risk att påverka skyddade områden. Där det finns tveksamheter ska kommunen samråda med länsstyrelsen innan några åtgärder utförs.
- Dispens ska sökas från tillsynsmyndighet för skyddet, i god tid innan åtgärder utförs
- Kommunen ska kontinuerligt bedöma behovet av formellt skydd för värdefull natur.

Sandiga marker

Områden med sand är ofta mycket artrika miljöer och viktiga för arter som både pollinerare och sandödlor. Sandiga marker kräver ofta regelbunden störning då det är den öppna sandytan som används för bobygge av steklar eller ägglägningsområden för sandödlor. För att det ska bli mer kompletta habitat så krävs även blommande växter som ger mat till de arter som trivs i sanden. Kalmar kommun har sandiga marker där det är lämpligt att utföra åtgärder för att gynna naturmiljön. Kommunen har även möjlighet att skapa sandiga marker där det är lämpligt för att gynna sandlevande arter. Lämpliga områden är:

- Områden där det finns tidigare registrerade arter som är knutna till sandmiljöer i anslutning till kända värdekärnor som Nybroåsen.
- vid områden där det finns indikationer på att det är en lämplig lokal, men inga arter har registrerats.

Riktlinjer sandiga marker

- Sandiga marker ska eftersökas och karteras
- Lokaler lämpliga för åtgärder där det går att återskapa eller nyskapa sandiga marker ska eftersökas och åtgärder ska utföras.
- Skötselplaner ska finnas för utpekade områden. Skötselplanerna behöver innefatta minst målbild med målarter (t.ex. blåmunkar, tjärblomster, bin om det finns), åtgärder som skall utföras samt med vilken omfattning och regelbundenhet.

Gräsmatteängar

Under 2019 började kommunen arbeta mer aktivt med att etablera och sköta gräsmatteängar. Det utgår från befintliga gräsmarker i tätorter som sköts av serviceförvaltningen. Syftet är att skapa eller bevara ytor med riklig blomning som enbart behöver slås 1 gång per säsong. Målet är att skapa en längre blomningssäsong med olika arter som gynnar pollinatörer, såväl vanliga som ovanliga och hotade arter. Skötseln innefattar att markerna slås och materialet samlas upp för att skapa näringsfattiga ytor. I början kan det krävas mer intensiv skötsel men det ska efterhand avta och kommuninvånarna ska kunna njuta av blomrika ängar. Urval av gräsmattor som ska skötas som gräsmatteängar görs i samråd med serviceförvaltningen.

Riktlinjer gräsmatteängar

- Skötselplan med anpassad skötsel ska finnas för alla ytor. För att se lämpliga riktlinjer för skötsel av gräsmatteängarna se avsnitt **jordbruksmark och ”Ängar”**
- Uppföljning och samråd ska ske med serviceförvaltningen för att utvärdera befintliga ytor och försöka hitta nya
- Ytor som ska prioriteras i arbetet är torra gräsmarker, blomrika marker och ytor som är lämpliga att sköta på detta vis
- Ytor kan sås in med inhemsk ängsflora där fröer i första hand samlas in i närområdet. Om fröer ska köpas in så ska de vara så närproducerade som möjligt och aldrig utländska. Detta avser även pluggplantor om det skulle köpas in.

Natur i infrastruktur

Naturmark i vägkanter, bullervallar, järnvägar, kraftledningsgator och flygplatser uppmärksammas mer och mer för deras potential att gynna den biologiska mångfalden. De kan bidra med långsträckta, blomrika marker i landskapet med olika strukturer som saknas mer och mer. Gemensamt är att det är gynnsamt att ha låg vegetation för att minimera risken för olyckor. Om de sträckorna består av näringsfattiga marker med lågväxta blommor som inte behöver skötas intensivt så gynnas den biologiska mångfalden samtidigt som att skötselkravet minskar och pengar sparas. Kommunen ska gynna detta genom att använda mager jord vid anläggning eller andra åtgärder i infrastruktur. Eventuell insädd av arter ska göras med inhemska arter som påträffas i närområdet.

Riktlinjer natur i infrastruktur

- Identifiera ytor med särskild skötsel. Detta kan vara torra naturtyper som ej kräver regelbunden skötsel under sommaren. Se avsnitt **jordbruksmark och ”Ångar”** för förslag på skötsel
- Ofta sammanfaller önskad naturtyp med högre naturvärden. Det innebär att miljöer får vara torra och trädfria. Gärna med lågväxande örter
- Vid insådd efter vägarbete ska enbart svenska arter sås in
- Invasiva främmande arter ska uppmärksammas i infrastrukturen och hanteras efter gällande lagstiftning och kommunens plan för hur detta ska hanteras

Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogram för hotade arter är en kunskapssammanställning och vägledning om utvalda hotade arter och habitat. Vägledningen är främst riktad till utvalda aktörer men kan med fördel användas av kommuner i sitt arbete med hotade arter.

Riktlinjer åtgärdsprogram

- Arter och habitat som omfattas av åtgärdsprogram ska visas hänsyn i planeringen.
- Kommunen ska uppdatera sig på vilka arter och habitat som omfattas av åtgärdsprogram och ska även undvika att påverka dessa arter negativt.
- För att kunna visa hänsyn i planeringen kan det behöva utföras riktade inventeringar. Inventering ska göras av specifika arter när exploatering riskerar att påverka miljöer som är viktiga för specifika arter. För många arter är kunskapen om deras utbredning och bevarandestatus bristfällig. Arter som är svåra att hitta eller identifiera upptäcks ofta bara vid specialinventeringar och avsaknad av rapporterade fynd på Artportalen betyder inte att arten saknas i området. Det gäller t.ex. vissa vildbin eller mulmlevande skalbaggar. Dock påträffas ÅGP-arter oftast i ovanliga naturmiljöer och därmed kan miljöerna karteras

Kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper

Då det förekommer väldigt många ovanliga och hotade arter i Kalmar kommun är det svårt att göra ett ändamålsenligt urval av ett rimligt antal arter att arbeta med. Många av arterna är insekter som är svåra att hitta men som ofta finns i liknande miljöer med liknande strukturer. Därför är arbetet med kommunala ansvarsnaturtyper mer aktuellt. Under 2021 finns inga kommunala ansvarsarter eller ansvarsnaturtyper framtagna för Kalmar kommun. Dock har det tidigare tagits fram naturtyper med särskild betydelse för Kalmar kommun: ekmiljöer, sandiga områden, strandängar, vattendrag och våtmarker.

Riktlinjer kommunala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper

- Ta fram kommunala ansvarsnaturtyper samt riktlinjer kring arbete med dessa. Information kring arter kopplade till ansvarsnaturtyperna ska finnas.
- Utbildning kring kommunala ansvarsnaturtyper efter framtagande.

Rödlistade arter och fridlysta arter

I Kalmar kommun (2021) återfinns ca 700 rödlistade arter och ca 80 fridlysta arter (ej fåglar). Samtliga fåglar är fridlysta. Fridlysningsregleras i artskyddsförordningen där vissa arter har striktare juridisk status än andra.

Riktlinjer rödlistade arter och fridlysta arter

- Undvik att påverka framför allt hotade arter (VU, CR, RE, DD) men hänsyn ska visas till nära hotade arter (NT).
- Artskyddsförordningen är ett juridiskt dokument där alla nämnda arter ska beaktas

Jakt

Kalmar kommun har ansvaret för viltförvaltningen på kommunalägd mark och i detaljplanelagda områden. Polistillstånd ska finnas för alla jägare som jagar i detaljplanelagda områden.

Riktlinjer jakt

- Naturligt förekommande djurarter ska ha livskraftiga populationer
- Viltstammarna ska regleras så att olyckor och skador minimeras
- All viltvård ska ske på ett säkert sätt, både för allmänhet och för viltvårdare.
- Artspecifika mål ska finnas

Ljutföroreningar

Ljutföroreningar är ett begrepp som har blivit mer och mer aktuellt. Forskning visar att viss typ av belysning kan vara väldigt skadlig för olika arter. Detta då vissa arter är beroende av mörker eller mycket svagt ljus för sin överlevnad, andra använder ljus för navigering. Negativa ekologiska effekter av belysning har beskrivits hos flera arter bland annat hos fåglar, fladdermöss, andra däggdjur, groddjur, kräldjur, fiskar, insekter och djurplankton.

Riktlinjer ljutföroreningar

Då ljutföroreningar är ett relativt nytt begrepp och forskning pågår så behöver kommunen vara uppdaterad på den senaste forskningen kring ämnet. Skadan kan reduceras genom att släcka under sommaren (helst april-okt, men viktigast maj-sept), endast hålla tänt den tid på dygnet som människor är aktiva, t.ex. fram till 23:00, använd rörsensorer där det är möjligt, lampor på låga stolpar, nedåtriktat sken, undvika spill-ljus och använd varmare/rödare ljussken.

- Undvik onödig upplysning av naturmiljöer t.ex. grova träd eller områden med rik insektsfauna.

Invasiva främmande arter

Arter som har flyttats med människans hjälp från sin ursprungliga miljö och som nu sprider sig snabbt i sin nya omgivning kallas invasiva främmande arter. De är ett hot mot den biologiska mångfalden i Sverige genom att konkurrera ut inhemska arter och skada ekosystemen. Ofta är det krångligt och kostsamt att bekämpa dessa arter. Invasiva främmande arter omfattas av olika regler: EU:s förordning (1143/2014) om invasiva främmande arter, Svenska förordningen (2018:1939) om invasiva främmande arter, Miljöbalken. Sedan 2016 finns det en EU-förteckning över invasiva främmande arter men Sverige arbetar med att ta fram en nationell förteckning.

Riktlinjer invasiva främmande arter

Kommunen har ett ansvar att följa de regler som finns för att förhindra spridning av de arterna som finns på EU:s förteckning.

- Följa regler enligt gällande lagstiftning.
- Följa uppdateringar kring regler och vilka arter som omfattas av dessa regler.

Park

Parker ingår inte vanligtvis i definitionen av naturmark, men i vissa fall kan åtgärder och målbild överlappa med det som kan anses som naturmark. Det förekommer ofta inslag av biologiskt värdefulla strukturer som gamla träd och blommande växter i parker, vilket även gynnar folkhälsan. Parker med träd bidrar med flera ekosystemtjänster bland annat ger de skugga och bidrar positivt till den biologiska mångfalden.

Riktlinjer park

- Sträva efter att skapa och bevara biologiska strukturer som gamla och grova träd, blommande buskar och träd